C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, AȘA CUM L-AM CUNOSCUT

Acad. ȘTEFAN MILCU

A trecut mai mult de un sfert de secol de cînd l-am cunoscut pe C. Nicolăescu-Plopșor. În acea zi, într-una din încăperile fostului Institut de antropologie din București l-am așteptat stăpînit de o explicabilă curiozitate și cu convingerea că în acea perioadă critică pentru antropologia românească interlocutorul ar fi putut fi un valoros colaborator. Și nu m-am înșelat ! Îmi era cunoscut prin activitatea lui complexă, dedicată diferitelor fenomene ale istoriei noastre și culturii populare din Oltenia. Puteam spera că prin maturitatea, devoțiunea și competența sa vom putea depăși limitarea la antropologia biologică contemporană, așa cum am primit-o prin tradiție de la Fr. I. Rainer, fondatorul antropologiei în țara noastră și al Institutului, ce i-a purtat o perioadă de timp numele[1] !

Am primit, în 1950, prin hotărîrea conducerii Academiei R.P.R. din acea vreme, misiunea de a conduce această instituție și a orienta cercetările antropologice spre problemele fundamentale ale originii omului pe teritoriul țării noastre, ale populațiilor vechi ce l-au locuit și variabilității populațiilor contemporane, integrate în istoria și cultura lor. Cercetări de mare interes, de amplă cuprindere și dificultate, trebuiau să ne ofere în final rezultatele necesare, pentru elaborarea atlasului antropologic al populațiilor contemporane, bazat și pe cunoașterea formelor de continuitate pe care numai antropologia istorică și preistorică o putea rezolva. S-a evidențiat astfel necesitatea dezvoltării, în interconexiune, a unei antropologii biologice, sociale și culturale.

C.S. Nicolăescu-Plopșor era omul de știință capabil să înțeleagă prin pregătirea și activitatea lui, interesul acestei noi perspective, de-abia schițată parțial prin cîteva anchete sociale, conduse de D. Gusti, în colaborare cu Fr. I. Rainer în anii 1928, 1933 [2].

Am sesizat de la prima noastră întîlnire puternica și complexa lui personalitate, vibrația interioară în abordarea ideilor și interpretarea faptelor, cunoașterea profundă a psihologiei țăranului român, a culturii și mentalității lui. Nu voi uita niciodată atenția concentrată și privirea ochilor lui negri și iscoditori, slaba adiere a firelor unei bărbi în care anii au înscris primele semne, în acele clipe care s-au dovedit hotărîtoare pentru colaborarea noastră de-a lungul a două decenii.

Am reușit de la prima întîlnire să aruncăm unul spre altul punțile unei înțelegeri și încrederi ce n-au fost niciodată dezmințite. A preluat fără ezitare conducerea și mai ales completa responsabilitate a sectorului de paleoantropologie.

Evidența activității organizatorice și creatoare în acele decenii de colaborare ne arată contribuția adusă de C.S. Nicolăescu-Plopșor nu numai la dezvoltarea cercetărilor de paleoantropologie, dar și în acelea de investigație în teren a populațiilor actuale. Sînt bine cunoscute dificultățile investigațiilor în localități izolate, lipsa confortului citadin și necesitatea unei psihologii aplicate la cele mai diferite contingente populaționale. Cu o putere de adaptare, entuziasm și convingere neînvinsă, a obținut ceea ce părea imposibilul pentru unele echipe și a oferit un exemplu inegalabil ce înseamnă și ce importanță are cercetarea de teren în antropologie. N-a fost un excelent executant al hotărîrilor noastre comune, ci un incitator la abordarea unor probleme și teritorii, devenind curînd un neobosit cercetător în complexitatea antropologiei românești.

*

Lui Nicolăescu-Plopșor îi datorăm salvarea materialelor osteologice în numeroase șantiere arheologice, care în majoritatea cazurilor erau minimalizate în avantajul inventarului culturii materiale. Colecțiile Institutului de antropologie abundă în aceste documente ce ar fi fost altfel pierdute. Acest considerabil material a fost abordat ulterior de Dardu Nicolăescu-Plopșor care a reușit să depășească în consemnarea și interpretarea lui semnificația biologică, detașînd elemente ale culturii materiale și spirituale în resturi osoase incinerate [3].

Dar rolul lui C.S. Nicolăescu-Plopșor nu s-a limitat la această categorie de investigație în anexă și de salvare în colaborarea cu arheologii. El a propus colectivului nostru, a inițiat și organizat prima investigație de paleoantropologie în *peștera de la Baia de Fier*, cu intenția de a descoperi resturi ale omului preistoric și ale culturii lui materiale. Revenind cu stăruință în această zonă a obținut materialele consemnate în preistoria României. În continuare au fost investigate peștera de la Ohaba Ponor și zona învecinată, incluzînd și Cioclovina acolo unde I. Simionescu a găsit cunoscuta calotă craniană, studiată ulterior cu Fr. I. Rainer [4].

Convins, îmi repeta cu stăruință că omul preistoric n-a trăit numai în peșteri și în zonele climatice favorabile, dar cel puțin temporar și pe terasele rîurilor. Cea mai convingătoare dovadă, ce a confirmat acest punct de vedere, o constituie descoperirea prepaleoliticului la *Bugiulești* [5,6] în Vîlcea. El a înscris în acest fel țara noastră în arealul european al antropogenezei.

*

Curînd am fost solicitați prin construirea Hidrocentralei de la Bicaz să întreprindem, sub patronajul Academiei, investigația complexă biologică, socială și culturală a populației ce locuia acea zonă a văii Bistriței, acoperită apoi de ape. Deși nu mai era vorba decît parțial de o paleoantropologie posibilă, s-a angajat, cu deplină

[1] Milcu Șt. M., *Dezvoltarea cercetărilor de antropologie în țara noastră* „Probleme de Antropologie", 1954, 1, 7—31.

[2] Rainer Fr. J., *Enquêtes anthropologiques dans trois villages Roumains des Carpathes*. Ed. Monitorul oficial, București, 1937.

[3] Nicolăescu-Plopșor, Dardu, Wanda Wolski, *Elemente de demografie și ritual funerar la populațiile vechi din România*. Ed. Acad. R S. România, 1975.

[4] Rainer Fr., Simionescu C, „*Sur le premier crane d'homme paléolihique trouvé en Roumanie*. „An. Acad., Rom.", Mem. sect. șt., s. III, t. XVII, Mem. 12, București, 1942.

[5] Nicolăescu-Plopșor, C. S., Nicolăescu-Plopșor Dardu, *The possible existence of the Prolohominids in Rumania's Villafranchean*, „Dacia", VII, 1963, p. 9.

[6] Nicolăescu-Plopșor, C. S., Nicolăescu-Plopșor Dardu, Le prépaléolithique en Roumanie, une étape précoce du processus d'hominisation, „CIAE", Moscou, 1964, III, p. 256—259.

https://biblioteca-digitala.ro

responsabilitate, în conducerea cercetărilor istorice, de cultură materială și spirituală. În acest fel un bogat material documentar a fost salvat de distrugere. Muzeele de la Bicaz și Piatra Neamț conțin numeroase exponate culese în această expediție. Publicațiile monografice au consemnat variatul și valorosul material cules, de la documente de arhivă, la dansuri și cîntece, limbă, obiceiuri, artă populară și reprezentarea biologică a populațiilor din valea Bistriței [7,8].

Cu același entuziasm și fără cruțare pentru oboseală și cu riscurile unor ani adunați, a condus în teren investigația complexă a teritoriului Hidrocentralei „Porțile de Fier" cu un plan de cercetare mai complex și mai dificil în comparație cu acela de la Bicaz. Atlasul Porțile de Fier și monografiile de specialitate îi consemnează prezența [9]. Îi datorăm mult în ceea ce privește salvarea resturilor istorice și culturale ale așezării Ada Kaleh și propunerea, ca cel puțin în parte, să fie refăcute cetatea și unele monumente istorice în insula Șimian.

Un rol mai puțin cunoscut, dar tot atît de caracteristic pentru personalitatea și atașamentul pentru Oltenia natală, îl constituie inițierea creării *Centrului de istorie, filologie și etnografie al Academiei R.P.R.*, în Craiova. S-a străduit cu o convingere și competență inegalabile să-l așeze într-un local reprezentativ, să inițieze primele colecții și manifestări științifice.

*

Sfîrșitul l-a surprins mai devreme decît ne este îngăduit în existența noastră trecătoare. A primit-o cu resemnarea culeasă din înțelepciunea poporului nostru. A murit demn într-o cameră de spital din București, înconjurat de afecțiunea noastră întristată și de respectul ce ni-l inspiră opera sa științifică și devoțiunea pentru cultura milenară a poporului nostru.

[7] „Etnografia văii Bistriței", Ed. Comitetului de cultură și educație socialistă, jud. Neamț și a Grupului de cercetări complexe Bicaz al Academiei R. S. România, P. Neamț, 1973.

[8] „Arta populară pe valea Bistriței", Ed. Acad. R. S. România, 1969.

[9] Vulcănescu R. (coordonator), *Atlasul Porțile de Fier*, Colectivul de cercetări complexe Porțile de Fier al Academiei R. S. România, Ed. Acad. R. S. România, 1972 (în limba română și engleză).

AMINTIRI DESPRE C.S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR; ÎNCEPUTURI ÎN ARHEOLOGIE

Prof. univ. dr. doc. RADU VULPE

De regretatul meu prieten și coleg Constantin S. Nicolăescu-Plopșor mă leagă vechi și prețioase amintiri. Era în anul 1920 cînd ne-am întîlnit pentru prima oară, ca studenți, la cursurile Secției de Istorie și Geografie a Facultății de Litere din București, predate de somități ilustre, ca Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul, Simeon Mehedinți, Vasile Pârvan, Gheorghe Murnu. Îmi revine în minte imaginea lui de atunci: o figură oacheșă prelungă, purtînd, în total contrast cu moda, o mustață mare cu vîrfurile lăsate în jos, pe care mai tîrziu avea s-o completeze o abundentă barbă, dîndu-i o aparență impunătoare de patriarh din alte vremuri. Dar sub înfățișarea sa cu tendințe hirsute, manifesta un suflet deschis și atrăgător, o fire dinamică și jovială, mereu gata de o glumă potrivită și inofensivă, precum și un spirit inteligent și sprinten, cu un talent înclinat deopotrivă spre literatură umoristică și spre preocupări științifice grave. Prietenos, lipsit de ambiții vane, de veleități prezumptioase, de susceptibilități, totdeauna bun tovarăș de studii și de voie bună, se bucura de simpatia generală a colegilor. Paralel cu studiile universitare, el se îndeletnicea și cu cercetări științifice personale, în domenii care îl pasionaseră încă din fragedă adolescență: pe de o parte etnologia, pe de alta arheologia preistorică, discipline care la acea dată încă nu-și aveau un loc în programul învățămîntului de la noi.

Era de origine din județul Dolj, fiu de plugar, harnic gospodar din satul Plopșor, al cărui nume el ținea încă de pe atunci să-l adauge la al său propriu ca o mărturie de nețărmurită dragoste pentru locul său natal, de care s-a simțit legat toată viața, prin toată ființa și prin toate aspirațiile sale. Atracția lui pentru etnologie se datora mediului rural din care provenea și care încă din anii copilăriei imprimase minții sale iscoditoare, precum și sensibilității sale receptive, curiozitatea pentru manifestările tradiționale ale spiritului popular. Înregistrase în memoria sa un adevărat tezaur de observații asupra diferitelor aspecte de viață etnografică ale țărănimii, îndrăgindu-le trainic, de la formele de locuințe și mobilier, de la costume, unelte, artă decorativă, pînă la producțiile de folclor și la subtilitățile de grai dialectal. Adesea ne încînta cu znoavele și poveștile lui rostite în cerc amical ori scrise și chiar tipărite, mai totdeauna cu o vervă umoristică, născocite din propria sa fantezie, dar pe făgașe oferite de folclorul caracteristic oltenesc. Nu pregetase să se intereseze chiar de traiul atît de deosebit al țiganilor, cărora le-a deprins limba, făcîndu-și o petrecere din a o sistematiza gramatical și a o exprima în versuri.

A doua lui pasiune, arheologia, căreia pînă la urmă îi va acorda precădere și care îi va determina locul prin excelență în știință, îi venea de asemenea din adolescență, de acasă. În apropierea satului său Plopșor, la Sălcuța, se afla o colină cu resturi neolitice numită „Piscul Cornișorului", unde, în 1916, tînărul arheolog moldovean Ion Andrieșescu, întors de curînd de la studiile sale din străinătate, a început săpături sistematice. De la primele lovituri de hîrleț, elevul de liceu Constantin Nicolăescu, a cărui curiozitate era primită cu înțelegătoare îngăduință de cercetătorul specialist, se afla la fața locului fără să-i scape din ochi nici un ciob descoperit și nici un amănunt de metodă. Curînd săpăturile aveau să fie întrerupte de intrarea României în războiul din 1916—1918. În vara următoare, pe cînd Andrieșescu se afla mobilizat pe frontul din Moldova, iar Oltenia suferea rigorile ocupației inamice, a venit și ilustrul savant Carl Schuchhardt de la Berlin să practice săpături în acel loc de lîngă Plopșor. Și de data aceasta, tînărul școlar român, rămas ca nevîrstnic în teritoriul ocupat, da tîrcoale lucrărilor, căutînd să fie în curent cu tot ce ieșea din solul plin de hîr-

https://biblioteca-digitala.ro